

УДК 811.161.2'367.332

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-208-15>

ЛІНГВІСТИЧНИЙ СТАТУС ПОРІВНЯЛЬНИХ СИНТАКСЕМ У СТРУКТУРІ ПРОСТОГО РЕЧЕННЯ

LINGUISTIC STATUS OF COMPARATIVE SYNTAXES IN THE STRUCTURE OF A SIMPLE SENTENCE

Герман В. В.,*orcid.org/0000-0002-2915-7330**кандидат філологічних наук, доцент,**доцент кафедри української мови і літератури**Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка***Кириленко Н. І.,***orcid.org/0000-0002-5982-7227**кандидат філологічних наук, доцент,**доцент кафедри української мови і літератури**Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка*

У статті досліджено проблемні аспекти порівняльних синтаксем із точки зору їх формально-граматичної та семантико-синтаксичної організації. Аналізовані синтаксичні одиниці в основному осмислені українськими синтаксистами, але все ж зафіксовано значні розбіжності в їх оцінці й трактуванні. З'ясовано лінгвістичний статус порівняльних синтаксем, окреслено їх місце в системі синтаксичних одиниць, вироблено критерії їх класифікації й комплексного аналізу з урахуванням семантичних взаємозв'язків порівняльної конструкції і змісту речення. Окреслено порівняння як синтаксичну структуру, що складається з двох компонентів, суб'єкта і об'єкта порівняння, пов'язаних показниками процесу уподібнення. Констатовано, що порівняльною синтаксею (порівняльним зворотом) кваліфікується синтаксичний засіб вираження порівняльної модальності в простому реченні, окремий різновид члена речення, який через порівняння характеризує певну дію, стан та має диференційні ознаки (семантичні, граматичні, формальні). Доведено, що порівняльні синтаксеми розгалужені численними формами морфологічного вираження й різнотипні структурно: предикативні (компаративний предикат), що становлять поєднання сполучника-частки *наче, ніби, мов, немов, немовби, неначе* й под. і повнозначного слова у функції іменної частини складеного іменного присудка (іменника у формі називного, родового, місцевого відмінків; прикметника), простого дієслівного присудка чи головного члена односкладного безособового речення, і непередикативні, стрижневі слова яких можуть бути виражені прикметником, дієприкметником, дієприслівником, прислівником, іменником у непрямих відмінках, фразеологізмом. При розмежуванні порівняльних синтаксем і неповних підрядних порівняльних речень враховано внутрішнє семантичне наповнення й зовнішнє синтаксичне вираження порівняльної конструкції.

Ключові слова: компаративний предикат, підрядне порівняльне речення, порівняльна конструкція, порівняльна модальність, порівняльна синтаксема, порівняння, порівняльний зворот, трансформація.

The article examines problematic aspects of comparative syntaxes from the point of view of their formal-grammatical and semantic-syntactic organization. The analyzed syntactic units were mainly understood by Ukrainian syntaxists, but significant differences in their evaluation and interpretation were recorded. The linguistic status of comparative syntaxes is clarified, their place in the system of syntactic units is outlined, criteria for their classification and comprehensive analysis are developed, taking into account the semantic relationships of the comparative structure and the content of the sentence. Comparison is outlined as a syntactic structure consisting of two components, the subject and the object of comparison, connected by indicators of the assimilation process. It has been established that a comparative syntaxeme (comparative inflection) is qualified as a syntactic means of expressing the comparative modality in a simple sentence, a separate type of sentence member, which through comparison characterizes a certain action, state, and has differential features (semantic, grammatical, formal). It has been proven that comparative syntaxes are branched into numerous forms of morphological expression and are

structurally diverse: predicative (comparative predicate), which are a combination of the conjunction-particle “*наче, ніби, мов, немов, немовби, неначе*” etc. and a full word in the function of the noun part of a compound nominal predicate (a noun in the form of nominative, genitive, locative cases; adjective), a simple verbal predicate or the main member of a monosyllabic impersonal sentence, and non-predicative, stem words that can be expressed by an adjective, adverb, participle, adverbial participle, a noun in indirect cases, a phraseological unit. When distinguishing comparative syntaxes and incomplete subordinate comparative sentences, the internal semantic content and external syntactic expression of the comparative construction are taken into account.

Key words: comparative predicate, subordinate comparative clause, comparative construction, comparative modality, comparative syntax, comparison, comparative inflection, transformation.

Постановка проблеми. Порівняння вивчається дослідниками у філософському, логічному, лінгвістичному та інших аспектах. Порівняння – процес пізнання, результат відображення дійсності, бо допомагає людині з’ясувати тотожність, відмінність або подібність явищ, ознак, предметів тощо.

Мовознавці розглядають порівняння як об’єкт, лексикології, фразеології, ономазіології, стилістики, синтаксису тощо. У сучасній лінгвістиці залишається дискусійним питання про порівняння як синтаксичну категорію: немає системного комплексного дослідження структурно-граматичних типів (видів) порівняльних одиниць як членів речення (синтаксем) і предикативних компонентів складних речень та їх функціонально-семантичних особливостей. Немає єдиних і чітких загальноприйнятих критеріїв розмежування порівняльних синтаксем (зворотів) і неповних підрядних порівняльних речень.

Тому надзвичайно важливими є формально-граматичні й семантико-синтаксичні аспекти взаємозв’язку порівняльних синтаксем і підрядних порівняльних речень, з’ясування перетворень у системі порівняльних одиниць як результату синтаксичної деривації, граматичної транспозиції. Отже, *актуальність* нашої розвідки пов’язана з відсутністю узгодженого підходу до широкого кола теоретичних проблем щодо статусу, структурно-граматичної організації, функціональної семантики порівняння як синтаксичної категорії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Синтаксичні аспекти порівняльних конструкцій висвітлено в працях М. Заборної [8], І. Кучеренка [10], О. Марчук [11], О. Межова [12], Г. Могильницької [13], Л. Прокопчук [14], С. Рошко [15; 16; 17], Н. Шаповалової [22], Л. Шитик [23] та ін. Аналіз поглядів науковців на семантику, структуру й функції порівняння засвідчує неузгодженість, а інколи й протилежність у їх синтаксичних концепціях.

Постановка завдання. *Мета дослідження* – наукове осмислення і комплексний аналіз порівняльних синтаксем як семантико-граматичного різновиду порівняння в простому реченні, яку спробуємо реалізувати через виконання таких *завдань*: характеристика лінгвістичного статусу поняття «порівняння»; виявлення диференційних ознак порівняльних синтаксем (порівняльних зворотів) та їх комплексний аналіз в аспекті семантико-синтаксичної та формально-граматичної організації. Здійснимо спробу усунути значні розбіжності в поглядах синтаксистів щодо оцінки, потрактування, опису взаємозв’язків і відмінностей у системі порівняльних конструкцій.

Виклад основного матеріалу. Насамперед з’ясуємо особливості потрактування терміна «*порівняння*» в сучасній лінгвістиці.

Як стилістичну фігуру, виражену різними синтаксичними конструкціями, що відображають мисленнєву операцію поєднання двох предметів, явищ, ситуацій, ознак на основі уподібнення, установлення аналогій між ними трактує порівняння О. Селіванова [18, с. 475]. Л. Мацько кваліфікує порівняння як фігуру мови, що полягає в зображенні особи, предмета, явища чи дії через найхарактерніші ознаки, які є органічно властивими для інших; «... в основі порівняння лежать логічні операції виділення найсуттєвішої ознаки описуваного через пошук іншого, для якого ця ознака є виразнішою, зіставлення з ним і опис»; у порівнянні розрізняють об’єкт, суб’єкт і ознаку, за якою один предмет порівнюється з іншим [21, с. 469]. Як різновид катего-

рії модальності, яка полягає в тому, що відношення вираженого до дійсності визначається не прямо, а опосередковано, через подібність чи відмінність, – порівняльний компонент, визначає порівняння М. Каранська, переконуючи, що порівняльна модальність властива простому й складному реченням [9, с. 179]. Отже, порівняння – це синтаксична структура, що складається з двох компонентів, суб'єкта і об'єкта порівняння, пов'язаних показниками процесу уподібнення.

Порівняння репрезентовано порівняльними конструкціями в простому й складному реченнях. Тому увагу привертає багатоманіття засобів і форм їх мовної матеріалізації. Логічним видається виходити з уявлення про порівняльну конструкцію як про ціле, що містить обов'язкову частину – порівняльний член, у ролі якого може вживатися *компаративний предикат, порівняльний зворот, підрядне порівняльне речення* та ін.

У наукових джерелах фіксуємо різні підходи до *класифікації* порівняння. Так, наголошується, що потрібно розрізняти стилістичні (образні, художні) порівняння від логічних (поняттєвих) які оперують поняттями, що належать до одного класу, з метою встановлення їх подібності чи відмінності. Образне порівняння зазвичай виключає всі якості об'єктів за винятком одного, яке є спільним для них. Серед образних порівнянь виділяють традиційні для української мови, що створюють її національний колорит, художньо-символічне світобачення (*дівчина як калина, поле як море, очі як зорі*) та індивідуально-авторські, що відображають художні смаки майстрів слова: *Сніг як сміх...*, *сніг як сум на зеленому листі* (М. Ткач) [21, с. 470].

У дослідженнях, присвячених образним порівнянням, виділяється декілька типів порівняння: 1) порівняння, в якому експліцитно виражено суб'єкт і об'єкт порівняння, і останній виступає предикативним членом; 2) порівняння, виражене сполученням «А + субстантивна група», яку можна розглядати як підрядне речення з опущеним підметом; 3) порівняння, в яких порівнюються ситуації; вони зазвичай виражаються двома чи декількома реченнями та ін. [5, с. 64–67].

Н. Слухай слушно розмежує ситуативне і предметне порівняння. На співставленні двох дискретних предметів за певною спільною ознакою будуються предметні порівняння як образні засоби мови. На співставленні двох розгорнутих ситуацій створюються ситуативні порівняння. Різниця між ними полягає в тому, що предметне порівняння виражається лексемами, а ситуативне – словосполученнями та реченнями [20, с. 462–470].

М. Каранська, трактуючи порівняння як різновид категорії модальності, виокремлює 4 різновиди: 1) метафоричне порівняння, що виникає внаслідок заміни прямої мови на опосередковану, характерне для головних і другорядних членів речення, додає порівняльної модальності, є предикативним членом: *Тануть сльози тихі на покосах житніх* (Т. Прутькова); 2) заперечно-протиставне метафоричне порівняння, що функціонує в реченнях, де підмет і присудок виражені іменною частиною мови або інфінітивом: *Кров людська – не водиця* (М. Стельмах); у реченнях із двома однорідними присудками: перший із них – заперечний, а другий – стверджувальний і є порівняльною метафорою: *Педагогіка – не наука, а мистецтво*; 3) сполучниковий порівняльний зворот: *Не розгуби ягнят, як учора* (М. Коцюбинський); 4) сполучникове порівняння при однорідних членах: а) порівняння тотожності (як...так і; так само, як і, такий самий, як і); б) порівняння-заперечення тотожності (не так, як); в) порівняння-зіставлення кількості, міри, якості; г) порівняння-протиставлення (не те що..., а навіть; не те що..., а й: *Ставка більша, ніж життя* (А. Збих) [9, с. 179–183].

Граматичну класифікацію порівняння докладно подає Л. Мацько: 1) порівняльний зворот зі сполучниками *як, мов, немов, наче, неначе, неначебто, ніби, нібито, немовби, немовбито* і безсполучникові: *Щоки червоніли, як червоні яблучка, губи були повні та червоні, як калина* (І. Нечуй-Левицький); 2) форма орудного відмінка: *Червонобоким яблуком достиглим скотився день* (М. Рильський); 3) підрядне речення: *Спливло життя, як листя за водою* (Л. Костенко); 4) конструкція з формами ступенів порівняння прикметників і прислівників типу

кращий, ніж...; вище, ніж...: *Чистіша від сльози вона хай буде* (М. Рильський); 5) описові порівняльні конструкції (*Ой ти дівчино, з горіха зерня* (І. Франко); 6) речення порівняльної структури, в яких об'єкт порівняння охоплює всю предикативну частину: *Кров твоя – рубін коштовний, Кров твоя – зоря світання* (Леся Українка) [21, с. 469–470]. О. Донік вважає, що імпліцитно порівняння в простому реченні може бути виражене також за допомогою прикладок: *Бабусі-всезнайки н лавочках біля під'їзду вже з самого ранку теревенять, незважаючи на сиру погоду, йде обмін інформацією* (Дара Корній); прислівників із префіксом по- та суфіксами -ому, -ему (-єму), -и, -е: *Ліпше б вона кричала, а не шипіла отак, по-змійному* (Дара Корній) [7, с. 19].

Отже, трактуючи порівняння як синтаксичну структуру, що складається з двох компонентів, суб'єкта і об'єкта порівняння, пов'язаних показниками процесу уподібнення, та зважаючи на те, що порівняльна модальність характерна простому і складному реченням, класифікаційно виокремлюємо в синтаксичному аспекті такі його різновиди: *компаративний предикат, порівняльна синтаксема (порівняльний зворот), підрядне порівняльне речення*.

Найбільш дискусійним залишається питання про розмежування порівняльних конструкцій, а саме: порівняльних синтаксем (у яких об'єктом порівняння є називний відмінок іменника чи субстантивованого словами із залежними словами чи без них) і неповних підрядних порівняльних речень. Відсутність чітких критеріїв розмежування порівняльної синтаксеми і неповного підрядного порівняльного речення призводить до класифікаційної невизначеності цих одиниць. У цій розвідці зосередимося на комплексному (семантико-синтаксичному, формально-граматичному тощо) аналізі порівняльних синтаксем, спробуємо багатоаспектно підійти до аналізу їх лінгвістичної сутності, проаналізуємо й уточнимо погляди вчених, окреслимо авторську позицію в проблемному питанні.

Згідно з традиційним підходом *порівняльна синтаксема (порівняльний зворот)* є синтаксичним засобом вираження порівняння в простому реченні, становить окремий різновид члена речення. Морфолого-синтаксичною своєрідністю кожної порівняльної синтаксеми є вживання сполучників *як, мов, немов, наче, неначе, ніби* тощо.

На думку Л. Прокопчук, «порівняльний зворот – це сполучення слів, яким через порівняння, здебільшого образно, характеризується певна дія, стан будь-кого чи будь-чого» [14, с. 8]. Такої ж позиції дотримується І. Вихованець: порівняльний зворот – частина простого речення, яка складається з порівняльного сполучника та повнозначного слова і виражає значення порівняння...; наприклад: *Я втомлена, як квітка восени* (Л. Костенко), *Дні проходять, як риба по темному дні* (Є. Маланюк). Сполучники вказують на три основні функції порівняння: 1) спол. *як* – власне порівняльну: *Бачив я очі, як сонячні повені* (Д. Павличко); 2) спол. *мов, немов, мовби, немовби, немовбито, наче, неначе, неначебто, ніби, нібито, буцім, буцімто* і под. – модально-порівняльну: *В садках кохалися, цвіли, Неначе лілії, дівчата* (Т. Шевченко); 3) спол. *ніж, аніж* – порівняльно-об'єктивну: *І прозорість стигне у небеснім плесі тонша і ясніша, ніж гострінь меча...* (Т. Осьмачка) [20, с. 467]. Змушує замислитися погляд І. Кучеренка, який вважав, що порівняльні конструкції на кшталт «*Дві чорні брови, мов дві чорні п'явки, повпивалися над очима, «...і вона солодка, як мед*» є неповними порівняльними підрядними реченнями [10].

Цілком погоджуємося з твердженням Л. Шитик, що для порівняльної синтаксеми характерні семантичні (не виконує комунікативної функції; не містить твердження чи повідомлення, а лише називає предмет, із яким порівнюють); граматичні (відсутність предикативності та інтонаційної завершеності); формальні (стрижневе слово – іменник, дієприкметник, прикметник, прислівник, дієприслівник, фразеологізм; позиція в реченні – біля того слова, яке пояснює, конкретизує) *диференційні ознаки* [23, с. 64–66].

Л. Шитик вважає, що порівняльний зворот можуть становити такі граматичні утворення: 1) непоширений/поширений безприсудковий порівняльний член, що уводиться порівняльним

сполучником і виконує функцію відокремленого другорядного члена речення; 2) порівняльний предикативний зворот з модальною часткою, що виконує функцію іменної частини складеного іменного, простого дієслівного ускладненого типу присудка, головного члена односкладного безособового речення [23, с. 64–66].

Проаналізувавши синтаксичні праці [7; 14; 22; 23], погоджуючись і частково не погоджуючись із думками мовознавців, констатуємо такі *структурно-граматичні різновиди* порівняльних синтаксем:

1) предикативна порівняльна синтаксема (*компаративний предикат*), що становить поєднання сполучника-частки (порівняльний сполучник у функції предикативної зв'язки переходить у частку порівняльної модальності – *наче, ніби, мов, немов, немовби, неначе* й под.) і повнозначного слова, що виконує функцію іменної частини складеного іменного присудка (іменника у формі називного, родового, місцевого відмінків; прикметника), простого дієслівного присудка ускладненого типу чи головного члена односкладного безособового речення: *А невісточка як веселка* (Ю. Збанацький); *Ямка на потилиці наче гніздечко* (Олесь Гончар); *Темрява – як чорний дим* (В. Барка); *Марія для мене як рідна* (Є. Гуцало); *Берізки – мов живі безмовні люди...* (Д. Луценко); *Дівчина що калина в лузі* (Нар. тв.); *Йому (Чіпці) стало немов легше од такої прохолоди* (Панас Мирний); *Чорні жилаві руки були наче з заліза* (М. Коцюбинський); *І день – як колос наливний* (В. Сосюра); *Тиша як у сніговій пустелі* (І. Цюпа); *Табір – мов на долоні* (Ю. Збанацький); *Голова без уму як ліхтар без свічки* (Нар. тв.); *А хата – як старенька рукавичка* (Л. Костенко); *Люди як люди. У кожного своя біда* (О. Довженко); *Моя любов як море, що висохнуть не може* (В. Сосюра); *Вона чиста-чиста та ніби аж срібна* (С. Васильченко); *Невістка – як з хреста знята. Тільки Чіпка – як води у рот набрав* (Панас Мирний); *Була вона для нього наче сонце* (Леся Українка).

У компаративному предикаті порівняльний сполучник-частка іноді опускається, що, на нашу думку, посилює експресію, увиразнює подібність: *...в неї очі – коштовні рубіни. Нагірний сніг – се жалоці твої. ...сльози – коштовні перли* (Леся Українка). Порівняльний зворот у синтаксичній ролі іменного складеного присудка може бути тавтологічним, повторюваним щодо підмета. Таке сполучення слів є частково фразеологізованим, слугує одним із засобів вираження значенневої тотожності – за умови, якщо зміст речення розкривається в подальшому контексті: *День як день: сповнений малих дріб'язкових турбот* [14]. На думку С. Рошко, «хоча присудки зазначеної структури виражають швидше ствердження як порівняння, у даних випадках слід говорити про так зване приховане порівняння, яке закладене в самій семантиці наведених конструкцій: *Марія? Що ж молодиця як молодиця...* (М. Коцюбинський); *Був хазяїн як хазяїн;...усе позбував, усе попропивав, звівся нінащо* (Г. Квітка-Основ'яненко); *...в селі хоч сусіди як сусіди; А зорі – як зорі: ні добрі, ні злі* (П. Скунець) [17, с. 24]. В аналізованих порівняльних конструкціях стверджується, що предмет думки такий, яким він і має бути за своєю природою; у них наголошується на основному значенні підмета, а присудки виражають тотожність окремого явища, події, факту з еталоном, у ролі якого виступає окрема особа або її поведінка;

2) непередикативна порівняльна синтаксема, що складається зі сполучника та повнозначного слова й виконує функцію другорядного члена речення. Стрижневе слово може бути виражене:

– прикметником (окремим або із залежними словами): *З краю неба насувались білі, наче молочні, хмари* (М. Коцюбинський); *Устина не плакала, але була, сумна, наче хвора, й обличчя у неї все потемніло* (І. Багряний); *Між м'якими, ніби оксамитовими, берегами в'ється гадюкою Раставиця* (І. Нечуй-Левицький); *Мальовані очі, мов справді живі, йому відмовляють...* (Леся Українка);

– дієприкметником (окремим або із залежними словами): *Сидить він весь час у машині, наче засватаний* (Люко Дашвар); *Я тільки що знов прочитала Ваш дужий, неначе у крицю*

закований, міцно узброєний віри (Леся Українка); *Мов підтята гострою косою, полягла мені до ніг, марніла* (Леся Українка);

– дієприслівником (одиничним або дієприслівниковим зворотом порівняльної семантики): *Вона зіскакує з кладки, стає на берег і рівно, мов закам'янівши, тримає голову перед ним* (М. Стельмах); *Максим нагнувся, ніби поправляючи щось на ногах* (І. Багрянний);

– прислівником: *Біля заводських воріт видно, як удень* (Г. Тютюнник); *Гайвороння чорне, як ніколи, шматочок сонця ділить у полях* (Л. Костенко); *Щастя! Воно прийшло, як завжди, неждано-негадано* (Олесь Гончар); *Все записуй в серці молодому, буд це як знахідка тобі, коли в старість прийдеши, як додому* (М. Рильський);

– іменником у непрямих відмінках: *В сльозах, як в жемчугах, мій сміх* (О. Олесь); ... *хатка спокійно собі стояла біля свіжовиритої димлячої вирви, мов біля могили* (І. Багрянний); *Зима ніби килимом* вкрила землю, тепло їй під снігом (І. Цюпа); *Поволі повертаємось у землю, як в колицу* (Б.-І. Антонич); *Зорі мигтіли, як перед дощем* (Олесь Гончар); *Тії співи та квіти ясні, наче казку дивну, пригадаю* (Леся Українка);

– фразеологізмом: *Микола раптово пішов, а Марія залишилась стояти, як вкопана* (В. Підмогильний); *Як божевільний, побіг він до заводу* (М. Хвильовий); *І стоїть Україна перед нашим духовним зором у вогні як неопалима купина* (О. Довженко); *О, де порятунку шукати мені, коли я один мов перст* (Б. Олійник); *Люди мучились, як у пеклі, пан втішався, як у раю* (Леся Українка); *Навколо все спить, як в могилі* (Леся Українка).

Порівняльні синтаксеми, утворені поєднанням іменника в називному відмінку з порівняльним сполучником, кваліфікуються і як порівняльний зворот, і як неповне підрядне порівняльне речення, бо «порівняльні семантико-синтаксичні відношення... передають сукупність двох власне-семантичних відношень у трансформованому (завуальованому, сконденсованому) вигляді» [3, с. 79]. Близькість таких конструкцій до складних речень визначається тим, що приєднувана сполучником частина речення є потенційно предикативною. Предикативність виявляється, якщо ця частина конструкції не стосується присудка [14].

Розглянемо думки вчених. На думку І. Кучеренка, речення типу *Сива паморозь блищала на землі, як сіль* (Г. Тютюнник) можна трактувати як неповне підрядне порівняльне речення, бо пропущений присудок легко відновлюється: *Сива паморозь блищала на землі, як блищить сіль*. Проте речення в таких випадках «стають громіздкими, переобтяженими словами, втрачають живість і влучну безпосередність» [10, с. 30]. Таке повторення є зайвим дублюванням. Н. Шаповалова кваліфікує такі порівняльні конструкції як порівняльний зворот, тому що «граматична форма «відновлюваного» присудка не може бути точно встановленою» [22, с. 12].

У багатьох працях зазначається, що значну роль при розмежуванні порівняльної синтаксеми й неповного підрядного порівняльного речення відіграє семантика іменника з порівняльним сполучником. Як зазначає Л. Прокопчук, в українській мові назви деяких предметів є уособленням якоїсь однієї ознаки, властивості: крейда – білий колір; мак – червоний колір; стріла, вихор – швидкість; лід – холод; скеля – міцність тощо. Такі лексеми в поєднанні зі сполучником вказують на образну характеристику дії: *Вона зблідла, як крейда, мовчить* (Марко Вовчок); *Танула вона, як свічечка* (Марко Вовчок) [14]. Отже, на думку мовознавиці, такі речення містять порівняльні синтаксеми, а не підрядні порівняльні частини.

Якщо іменник є назвою не конкретного предмета як носія комплексу ознак, властивостей, а предмета взагалі як виразника однієї типової ознаки, то такі іменники не виконують ролі підмета у неповному підрядному порівняльному реченні; тому порівняльна конструкція є другорядним членом речення. Отже, йдеться про порівняльну синтаксему. Такі іменники з порівняльним сполучником виконують роль обставини: *За півгодини дурної забави Стас змерз, як цуцик* (Люко Дашвар); означення: *Двері відчинила молода, кругла, як сонце, жінка з рум'яними щоками* (Люко Дашвар). Називний відмінок іменника виконує роль підмета неповного під-

рядного порівняльного речення з пропущеним присудком за умови, якщо означає конкретний предмет, з яким порівнюється інший: Платон – неймовірний. *І такий же красивий, як мама* (Люко Дашвар); *Камінь красивий... Синій, як твої очі* (Люко Дашвар).

На думку дослідників [8; 12; 13; 17], якщо однослівні порівняння у формі називного відмінка легко трансформуються у форму орудного відмінка, це доводить їхню причетність до порівняльних синтаксем, а не до неповних підрядних порівняльних речень: *В'їлися в мене злидні, як п'явки!* (Люко Дашвар) (п'явками); *...пузате золоте сердечко валялося на підлозі, як непотріб* (Люко Дашвар) (непотребом).

Висновки. Отже, порівняльну синтаксему (порівняльний зворот) кваліфікуємо як синтаксичний засіб вираження порівняльної модальності в простому реченні, окремий різновид члена речення, який через порівняння характеризує певну дію, стан; та має диференційні ознаки (семантичні, граматичні, формальні). Порівняльні синтаксеми розгалужені численними формами морфологічного вираження й різнотипні структурно: предикативні (компаративний предикат), що становлять поєднання сполучника-частки *наче, ніби, мов, немов, немовби, неначе* й под. і повнозначного слова у функції іменної частини складеного іменного присудка (іменника у формі називного, родового, місцевого відмінків; прикметника), простого дієслівного присудка чи головного члена односкладного безособового речення, і непередикативні, стрижневі слова яких можуть бути виражені прикметником, дієприкметником, дієприслівником, прислівником, іменником у непрямих відмінках, фразеологізмом. При розмежуванні порівняльних синтаксем і неповних підрядних порівняльних речень враховуємо внутрішнє семантичне наповнення й зовнішнє синтаксичне вираження порівняльної конструкції. *Перспективу* подальших наукових студій убачаємо в порівняльному описі порівняльної модальності у простому і складнопідрядному реченнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Баранник Д. Х. Порівняльні конструкції в українській мові. *Дослідження з граматики і граматичної стилістики української мови* : зб. наук. праць. Дніпропетровськ : ДДУ, 1980. С. 6–16.
2. Бевзенко С. П. Сучасна українська мова : Синтаксис. Київ : Вища школа, 2005. 270 с.
3. Вихованець І. Р. Граматика української мови : Синтаксис. Київ : Либідь, 1993. 389 с.
4. Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Семантико-синтаксична структура речення. Київ : Наукова думка, 1983. 219 с.
5. Гапченко О. Стереотипи у комунікативній діяльності мовної особистості. *Мовні і концептуальні картини світу*. № 9. Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2003. С. 64–67.
6. Довженко Г. Я. Неповні підрядні речення і другорядні члени речення, виражені порівняльними конструкціями. *Українська мова і література в школі*. 1973. № 6. С. 31–35.
7. Донік О. М. Порівняльний зворот як синтаксичний засіб вираження порівняння у простому реченні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Філологія 019. № 39. Т. 1. С. 18–21.
8. Заборна М. Складнопідрядні порівняльні речення в сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 1997. 18 с.
9. Каранська М. Синтаксис сучасної української літературної мови. Київ : НМК ВО, 1992. 327 с.
10. Кучеренко І. Порівняльні конструкції мови в світлі граматики. Київ : Вид-во КДУ, 1959. 106 с.
11. Марчук О. І. Структурно-типологічні параметри порівняльних конструкцій в ідіостилі М. М. Коцюбинського : автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.01. Одеса, 2002. 20 с.
12. Межов О. Г. Порівняльні синтаксеми і підрядні конструкції в поетичних творах Лесі Українки. *Леся Українка і сучасність* : зб. наук. пр. Т. 3. Луцьк : Волин. обл. друк., 2006. С. 291–301.
13. Могильницька Г. Розрізняймо порівняння, порівняльні звороти і підрядні речення з порівняльним змістом. *Дивослово*. 2010. № 11. С. 2–8.
14. Прокопчук Л. Категорія порівняння та її вираження в структурі простого речення : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2000. 18 с.
15. Рошко С. М. Формально-граматична і функціонально-семантична структура порівняльних синтаксем і підрядних речень у сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Ужгород, 2001. 21 с.

16. Рошко С. М. Функціонально-структурні типи (види) порівнянь як семантичні різновиди підрядних речень. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства* : зб. наук, праць. Ужгород, 2000. № 2. С. 186–191.
17. Рошко С. Трансформаційні процеси в системі порівняльних конструкцій сучасної української мови. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2014. С. 23–27.
18. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
19. Слинько І. І., Гуйванюк Н. В., Кобилянська Н.Ф. Синтаксис сучасної української мови : проблемні питання. Київ, 1994. 667 с.
20. Слухай Н. В. Сучасні лінгвістичні теорії концепту як мовно-культурного феномену. *Мовні і концептуальні картини світу*. № 7. Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2002. С. 462–470.
21. Українська мова : Енциклопедія / В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови); М. П. Зяблюк та ін. Київ : Укр. енцикл, 2000, 752 с.
22. Шаповалова Н. П. Функціонально-семантичний статус порівняльних конструкцій у сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Дніпропетровськ, 1998. 18 с.
23. Шитик Л. В. Синкретичні порівняльні конструкції в українській мові. *Вісник Черкаського університету*. Серія «Філологічні науки». Черкаси, 2003. Вип. 46. С. 63–68.